

Kuşadası Ağasını Makamında Ziyaret Eden Bir Piskopos

**Kitabın Adı : “Travels in Greece, Turkey and the Holy Land in 1817-1818”
(Yunanistan, Türkiye ve Kutsal Topraklara Seyahat)**

Yazar : Forbin-Janson Kontu Charles Auguste Marie Joseph.

Yayınevi : Richard Philips and Co., Londra

Kitabın basım tarihi: 1819

Devletin başında II. Mahmut vardır. Ancak ne Vaka-i Hayriye denilen Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması olayı ne de eyalet sistemi yerine vilayet sistemine geçilebilmiştir. II. Mahmut padişahlığının 9. yılındadır. Yani 1817 yılında Kuşadası'nda hala idareci olarak Ağa, hem de askeri güç olarak yeniçeriler vardır. Bu dönem seyyahların Anadolu topraklarına gelmeye başladıkları en yoğun dönemlerden birisidir. Bu dönemde Kuşadası'na gelen seyyahların mutlaka ziyaret ettikleri yönetici “Elez Ağa” adındaki bir Ağadır. Kimi zaman Söke'de, kimi zaman Kuşadası'nda ikamet ettiği bilinse de liman ticaretinden dolayı çoklukla Kuşadası'nda kalmıştır. Yabancı kaynaklara göre 20 yıla yakın süre Kuşadası'nda yöneticilik yapmış olan “Elez Ağa” hakkaniyetli ve adil yönetim tarzı ile yabancılar tarafından da övgüye değer bulunmuştur. Aslen Kuşadalı veya Sökeli. Bu nedenle vefatından sonra ya Kuşadası'na ya da Söke'ye gömülmüştür diye düşünüyorum. Kuşadası Adalızade Mezarlığı “mezar taşları” konusunda değerli araştırmalar yaparak Kuşadası Tarihi birikimine önemli bir katkı sağlayan *Kuşadası Kültürel ve Tarihi Mirası Koruma Derneği Başkanı Mahmut Ökçesiz* 'in “Elez Ağa”nın mezarını/mezar taşını bulacağına inanıyorum. Bulduğu takdirde Kuşadası'nın manevi banilerinden biri olan bir büyüğümüze karşı vefa borcumuzu da ödemiş oluruz. Neyse... 1817 yılında Kuşadası'na bir gezgin gelir. Asıl adı Charles Auguste Marie Joseph. Bir de buna soyluluk unvanı olan Forbin-Janson Kontu'nu ekledik mi iyice içinden çıkılmaz bir hale geliyor. Biz araştırmamızda bu gezgine kısaca Forbin Kontu diyeceğiz. Forbin Kontu soylu bir Fransız ailenin oğlu. Babası da Kont. 1785 yılında Paris'te doğmuş. 16 yaşında Malta Şövalyelerine katılmasına rağmen aynı dönemde yoğun bir Katolik din eğitimi alarak 26 yaşında Chambery piskoposu olmuş. Piskoposluk görevi sıkıcı gelince misyoner olarak görev yapmak istemiş. *Ancak Kontun misyonerliği farklı: Katoliklik inancını yaymaktan ziyade Hıristiyanlığın kutsal yerlerini dolaşıp, yeniden keşfetmek istiyor.* Bu piskopos kont'un bir başka özelliği de, tarihe Galikan Bildirisi olarak geçen “*Papa'nın Fransa'yı ilgilendiren bir karar verdiğinde Fransa Kralı'nın onayını alması*” konusunun düzenlendiği bildiriye imza atmadığı için Fransa Kralı'nın baskısına maruz kalmasıdır. Bu yüzden Fransa'yı terk etmiş ve uzun yıllar Kanada ve Amerika'da Katolik inancını yaymak için gayret göstermiştir. Yaşlılık döneminde Fransa'ya dönmüş ve 1844 yılında ölmüştür. Forbin Kontu 1817 yılında Fransa'dan yola çıkmıştır. İzmir'den sonra Selçuk-Efes bölgesini gezmeye gelmiştir. Efes'ten sonra o zamanki yollardan Kuşadası'na doğru seyahatine devam eder.

Forbin-Janson Kontu Charles Auguste Marie Joseph “*Travels in Greece, Turkey, and the Holly Land in 1817-18*” kitabında bölgemizle ilgili izlenimlerini şu şekilde aktarır. Bundan sonra koyu renkli harflerle yazılı olan hususlar Forbin Kontu’nun, diğer satırlar benim yorumlarımdır:

“Seyyahlar Küçük Asya’nın kervan geçmez kuş uçmaz bölgelerinde çoğu zaman bir kulübeyle karşılaşır. Bu kulübelerde yaşayan fakir bir derviş Türk sizi mutlaka ağırlar. Size hemen pilav, su, meyve ve mutlaka kahve ikram eder. Caystre’yi (Küçük Menderes Nehri) bir feribotla geçtikten sonra nehrin kıyısında Efes’in kenar mahallesi sayılabilecek bir yerde bir iskele ile birkaç büyük bir anıttan kaldığını sandığım temel kalıntıları gördüm.”

Nasıl motorlu araçların yaygınlaşmasıyla nalbantlık, at arabacılık gibi meslekler ölmüşse, karayollarının ve bu yollar üzerinde köprülerin yapımı da Küçük Menderes Nehri’nde bir yakadan diğer yakaya insan ve hayvan taşıyan sallı-feribotculuk mesleğini de tarihe gömmüştür. Bir zamanlar çok sayıda sallı-feribot işi yapan esnaf Küçük Menderes Nehri’nin bir kıyısında bekler ve karşı kıyıya seferler yapıp para kazanırlarmış, birçok meslek gibi bu meslekte yok olmuş.

“Şimdi Neapolis kalıntlarına varıncaya kadar deniz kenarından gitmeye karar verdik. Ancak güneş batmasına rağmen Scala-Nova’ya ulaşamadık. Bu küçük liman kenti Küçük Asya’nın hububatlarının büyük bir bölümünün depolandığı bir yerdir. Burası Scala-Nova’lı tüccarlar eliyle gemilere yüklenen bütün güzel şarapların üretildiği Sisam Adası’nın karşısında yer almaktadır. Kent kelle şekeri şeklindeki bir küçük tepenin üzerine inşa edilmiştir. Atlarımızla çok kötü taşlarla döşenmiş, dolambaçlı ve merdivenli sokaklardan Fransız Konsolosunun evine nasıl ulaştık, bugün bile aklım almıyor.”

Kimi seyyahlar Kuştur bölgesindeki antik Pygale kenti ile Yılandı Burnu mevkiindeki Marathesium veya Fransız Tatil Köyü’nün altında kalan antik Neapolis kentini karıştırmaktadır. Kanımca antik Pygale kenti ile antik Neapolis’in karıştırılması bu yüzdendir. Forbin Kontu da Pygale’yi görüp Neapolis olarak nitelemiştir. Şarap konusuna gelince... Daha önceden de aktarmıştım. Gerek Kuşadası, gerekse Sisam Adası’nda bulunan Rumların yaptığı şarapların Avrupa ülkelerinde haklı bir ünü varmış. Topraklarımızda yoğun kireç olması bu topraklarda yetişen üzümlerdeki alkol oranının fazla olmasını, dolayısıyla bu üzümlerden üretilen şarapların da kaliteli olmasını sağlıyormuş. Bir de seyyahın “kelle şekeri” tabiri var ki, eskiden çok kullanılan bir tabirmiş. Yeni nesiller bilmiyor. Henüz Türkiye’de şekerin üretilmediği yıllarda yurt dışında gelen şekerler alt tarafı daire şeklinde üst tarafı sivri bir koniyi andıran bir şekilde preslenirmiş. Aynı bir insan kellesi büyüklüğünde olduğu için buna kelle şekeri deniyormuş. O kadar sert olurmuş ki kesmek için balta kullanılırmış. Bunu da bir dipnot olarak belirtelim. 19.Yüzyılda Kuşadası’ndaki Fransız Konsoloslğunun yeri konusunda da bu gezginden bir upucu yakaladık. Konsolosluk kalenin içinde ve yokuş bir yerde tabirinden yerinin şimdiki Ziraat Bankasının yanından yukarı çıkan sokakta olduğunu düşünüyorum. Elez ağa’nın ikametgahı ise Kale İçi semtinde bir yer. Büyük olasılıkla surların denize en yakın sokağındaki bir ev. İpuçlarının peşinden gitmeye devam ediyoruz...

“Karya ve İyonya'nın bu bölümünün komutanı Elezoğlu adındaki bir ağanın ikamet yeri Scala-Nova'dır. İzmir'in kale kapısından bu yana uzanan tüm araziler ile Meander (Büyük Menderes) Nehrinin 12 league¹ ötesine kadar olan bölgede yetkilidir. Çok hızlı ve haşin yöntemleriyle bölgede adaletin adil bir şekilde tesis edilmesini sağlamıştır. O'nun tarafsız karar verme ve bilgece kişiliği en belirgin özellikleri arasındadır. Bölgedeki birçok komutan Elez Ağa'nın astı olarak görev yapmaktadır. Bunlardan bir tanesi de Magnezya(Ortaklar) ve Milet bölgesinin sahibi olan Gümüş Ağa'dır. Kente varışından bir gün sonra Elez Ağa'nın beni kabul edeceği söylendi. O'nun sahip olduğu büyük zenginlikle örtüşmeyen bir şekilde mütevazı donanmış mobilyaların bulunduğu küçük bir evde ikamet ediyordu. Küçük evinin uzantısı olan bir odada bir kilimin üzerine oturmuştu. Halkının refahını ve huzurunu sağlamak için verdiği bu kadar uğraş arasında beni kabul etmesinden şüphesiz etkilenmiştim. Yanında O'nun dediklerini kaydeden dizleri üzerine oturmuş dört tane kâtip vardı. Bu zavallılar efendilerinin huzurunda ben takdim edilirken kafalarını çevirip bana bile bakamadılar. Köşkün veya evin önündeki avluda bir hedefe atış talimi yapan çok sayıda muhafız ile birlikte Arnavut ve Boşnakları gördüm. Eşsiz güzellikteki kır atları avlunun bir köşesinde bağlı duruyordu. Elez Ağa ilk başta bize pek fazla dikkat etmedi. Ancak bu hatasını telafi eder şekilde pis bir tabak içinde küçük bir balığı konsolosa gönderdi. O'nun insanlar tarafından hem bu kadar sevilmesini hem de bu kadar korkulmasını sağlayan çarpıcı bir fizyonomisi vardı. Antik kent kalıntılarının çok fazla olduğu bu bölgede antik yerler hakkındaki araştırmalarımıza izin vermesi konusunda Ağa ile anlaşacağımızı düşünüyorum. Konsolos gayet sessiz bir şekilde bize Ağa'nın gözdesinin ve en güvendiği metresinin aslen Sicilyalı olan genç ve güzel köle olduğunu söyledi. Ağa'nın Sicilyalı güzel metresi Ağa'nın sert mizacını yumuşatmıştı. “

Demek ki, kentimizin manevi banilerinden Elez Ağa biraz çapkın bir yapıdaymış. Günümüzde torunları da Sicilyalı olmasa bile İrlandalı, Hollandalı, İngiliz, Alman ayrımı yapmadan çapkınlıklarını sürdürerek manevi banilerinin izinden gitmeye devam etmekte. Ertesi sabah gün ışıken Efes'e gideceğimiz yol üzerinde olan antik Neapolis kalıntılarını tekrar görmeye karar verdik. Büyük mermer bloklardan dairevi bir şekilde inşa edilmiş gibi görünen bu önemli antik kenti incelemiştim. Bizi Efes Ovası'nın uzanımına götürecek dolambaçlı ve dik yol kayalık bir dağdan geçiyordu. Ardından Aziz John Kilisesi olarak bilinen camiye² doğru üç leaguelik bir yol uzanıyordu.” Forbin Kontu'nun anlattıkları bunlar. Kuşadası'na Efes üzerinden gelmiş ve Efes üzerinden İzmir'e dönmüş. İzmir'den tekrar yelkenli gemi ile Suriye ve Filistin'e seyahatine devam etmiş. Seyyahlar araştırmamızda bölük pörçük dahi olsa Kuşadası'nın farklı yönlerini gün ışığına çıkarıyoruz. Birer satır bile olsa Kuşadası'nın geçmişindeki hayat tarzı, ticaret, yabancılarla ilişkiler konusunda önemli ipuçları yakalıyoruz. Elez Ağa'nın mezarını da bulduk mu kent hafızası hakkında önemli bir kilometre taşını da yerine konmuş olacaktır...

Kaynak : Sedat Onar, KUYETA Yerel Tarih Dergisi 2014 Ağustos sayısı

¹ Bir saatlik yaya yürüyüş mesafesini esas alan ortalama 5,55km mesafeye tekabül eden eski bir Avrupa mesafe ölçü birimidir.

² Selçuk'taki İsa Bey camii

